

Олександра Черній,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 061 Журналістика,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Науковий керівник –
кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
доцент кафедри журналістики
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
Тетяна Решетука

ТЕЛЕПРОГРАМА «СВІТ НАВИВОРІТ» ЯК ПРИКЛАД АДАПТАЦІЇ ТРЕВЕЛ-ЖУРНАЛІСТИКИ ДО УМОВ ВІЙНИ

Із початком російської агресії зміст багатьох телевізійних проєктів було переформатовано: замість висвітлення туристичних маршрутів, відомих культурних пам'яток чи екзотичних країн, медійна увага сфокусувалася на внутрішньодержавному контексті. Зокрема, журналісти все частіше звертаються до тем, пов'язаних із війною – показують прифронтові території, фіксують наслідки воєнних злочинів та транслюють особисті історії цивільного населення. Одночасно з цим, зростає інтерес до вітчизняного туризму, адже велика частина громадян не має змоги виїхати за кордон. У зв'язку з цим у фокусі медіа – маловідомі, але значущі культурні та природні об'єкти України.

У межах теорії масових комунікацій тревел-журналістика розглядається як окремий напрям, що спеціалізується на створенні інформаційного контенту, пов'язаного з подорожами. Вона охоплює широкий спектр тем – від історичних і географічних до філософських та етичних – і задовольняє запит аудиторії на пізнання світу, культурну різноманітність і досвід міжкультурної взаємодії [2]. Тревел-журналістика характеризується жанровим розмаїттям: репортаж, шляховий нарис, тревелог, документальний фільм, інтерв'ю, інфографіка тощо.

В умовах війни ці функції отримали нове наповнення: замість розважальної парадигми тревел-контент дедалі більше виконує роль інструмента фіксації реальності, збереження пам'яті та осмислення національної ідентичності.

Мета дослідження – проаналізувати трансформацію телепрограми «Світ навиворіт» в умовах повномасштабної російсько-української війни,

визначити особливості змін її жанрової структури, тематичного спрямування та суспільної функції в умовах воєнного часу.

Телепрограма «Світ навиворіт» (автор ідеї, генеральний продюсер, сценарист та незмінний ведучий – Дмитро Комаров) – один із яскравих прикладів адаптації тревел-контенту до реалій воєнного часу. Програма розпочалась у кінці 2010 року і ставила за мету познайомити аудиторію з нетуристичними та малодослідженими куточками Землі або подаючи відому інформацію з незвичного для реципієнта ракурсу.

До 2022 року цей телевізійний проєкт мав чітко визначений формат – дослідження віддалених, часто екзотичних регіонів світу, знайомство з незвичною культурою, побутом, звичаями та способом життя народів. Програма виконувала пізнавально-розважальну функцію та була орієнтована на культурне міжцивілізаційне пізнання [2].

Однак із початком повномасштабної війни в Україні формат передачі зазнав суттєвих змін. У нових випусках «Світ навиворіт» зосереджується виключно на українському контексті: ведучий висвітлює події на фронті, документує наслідки російської агресії в деокупованих містах і селах, розповідає історії цивільних та військових, які стали свідками трагічних подій. Передача перестала бути лише тревел-шоу в класичному розумінні — вона стала інструментом фіксації історії в реальному часі, поєднуючи репортажність, журналістське розслідування та елементи документалістики. Така трансформація вказує не лише на зміну тематичного фокусу, а й на потенціал тревел-журналістики як інструменту фіксації історичних подій та формування доказової бази для майбутньої правової відповідальності за воєнні злочини.

П'ятнадцятий сезон програми «Світ навиворіт. Україна», що почав транслюватися на телеканалі «1+1 Україна» (листопад 2023 – березень 2024) і складався з 12 серій [3], розповідав глядацькій аудиторії про різноманітні аспекти українського буття в умовах війни: від життя у прифронтових областях і аж до дослідження і відродження українських звичаїв і традицій.

Наприклад, перший випуск був присвячений Херсонщині, а саме як живуть люди в навколишніх селищах після підриву Каховського водосховища («Які скарби приховує Дніпро та як живе Херсонщина без водосховища», 17 листопада 2023). Інші епізоди розповідали, як українці адаптуються до життя в нових умовах («Як встановлювали Герб на Батьківщину-Мати», 24 листопада 2023; «Реальна ціна хліба та героїзм українських фермерів», 1 грудня 2023; «Як працюють енергетики Донеччини під час війни», 15 грудня 2023; «Як професії минулого трансформувались у

справу майбутнього, 9 лютого 2024; «Рекордна Дрогобицька солеварня та унікальний біонічний протез», 16 лютого 2024). У трьох серія поспіль підіймалися соціальні проблеми дітей в умовах війни («Як повернути втрачене дитинство українським дітям», 23 лютого 2024; «Як живуть діти під час війни у великих прийомних сім'ях?», 1 березня 2024; «Один день в дитячому будинку разом з Першою Леді», 8 березня 2024). Ще один блок був присвячений відродженню українських звичаїв і традицій та дивовижним природним об'єктам нашої країни («Незвичайні природні явища в Україні, 8 грудня 2023; «Хто така Маланка та нащо селом водять козу», 22 грудня 2023, «Гуцульська коляда: як святкують Різдво у селі Криворівня», 2 лютого 2024). Окрім трансляції в етері телеканалу «1+1 Україна», він також був завантажений на інтернет-платформу You-Tube, де сумарно зібрав близько 16 мільйонів переглядів.

Успішний проєкт був продовжений у 2025 році [4], і станом на 4 квітня вийшло шість серій: дві про експедицію на острів Зміїний («Експедиція на острів Зміїний», 28 лютого 2025; «Експедиція на острів Зміїний. Частина 2» 7 березня 2025), три про Українські Карпати («Найвище житло України! Хто живе на вершині Карпат?» 15 березня 2025; «Таємниці Карпат: сила горян і спадщина мольфара», 21 березня 2025; «Екстремальна експедиція зимовими Карпатами!», 29 березня 2025) та один про культурну спадщину півдня України («Традиції півдня України! Виноробство, кухня та побут Бессарабії!», 4 квітня 2025).

Крім фіксації фактів, «Світ навиворіт. Україна» виконує важливу просвітницьку та патріотичну функцію. Автори проєкту створюють змістовний, візуально сильний продукт, що не тільки інформує про трагедії війни, а й зміцнює національну свідомість, викликає емпатію та гордість за український народ. Програма часто зосереджується на постраждалих регіонах, показуючи героїзм і стійкість місцевих мешканців, зруйновану інфраструктуру, відновлення життя після окупації. Такий підхід відповідає потребі суспільства в глибшому осмисленні власної реальності, формує архів воєнних свідчень і сприяє міжнародному розголосу воєнних злочинів.

З початком повномасштабної війни в Україні тревел-журналістика зазнала суттєвих трансформацій. Замість класичного формату подорожей до екзотичних країн фокус змістився на внутрішні реалії: воєнні дії, культурну спадщину, місцеву ідентичність та незвідані локації нашої країни. Умовно можна виділити три ключові напрями сучасного українського тревел-контенту: культурний, що популяризує традиції, звичаї та локальні особливості регіонів; просвітницький, спрямований на показ прифронтового

життя, наслідків бойових дій, історій постраждалих громад; туристичний, який зосереджується на безпечних внутрішніх маршрутах, переважно в західних областях.

Програма «Світ навиворіт» стала яскравим прикладом цієї переорієнтації. Від розважального тревел-шоу вона еволюціонувала до повноцінного документального проєкту, який виконує функції громадянської журналістики. У воєнних сезонах програма поєднує репортажі з прифронтових територій, свідчення очевидців воєнних злочинів, а також розповіді про волонтерів, військових і переселенців. Водночас, вона не втрачає інтересу до української культури, показуючи автентичні традиції та маловідомі місця, підтримуючи таким чином національну ідентичність і внутрішній туризм.

Таким чином, проаналізована трансформація телепрограми «Світ навиворіт» свідчить про зміну її жанрової структури, тематичних акцентів та суспільного навантаження. Це підтверджує здатність тревел-журналістики в умовах війни ефективно адаптуватися, зберігаючи свою актуальність і вагомість для національного медіапростору. Цей приклад демонструє ширший тренд адаптації українських медіа до умов війни, коли традиційні формати отримують нове суспільне звучання.

Список використаної літератури

1. Дюжева К. Телепрограма «Світ навиворіт» як проєкт формату української тревел-журналістики. *Синопис: текст, контекст, медіа*. 2021. № 27 (4), С. 252–258. URL: <https://doi.org/10.28925/2311-259x.2021.4.8>
2. Печеранський І., Катренко, В. Характеристика жанрів тревел-журналістики. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво*. 2019. №2 (1). С. 33–41. URL: <http://audiovisual-art.knukim.edu.ua/article/view/170861/171439>
3. Телепрограма «Світ навиворіт. Україна». 15 сезон. URL: <https://1plus1.video/mir-naiznanku/15-sezon>
4. Телепрограма «Світ навиворіт. Україна». 16 сезон. URL: <https://1plus1.video/mir-naiznanku/16-sezon>